

פדגוגיה חיובית: טיפוח רווחה אישית במסגרות חינוכיות בגיל הרך

ד"ר דפנה ארמוזה-לוי*

פדגוגיה חיובית שמה דגש על תמיכה באופטימיות ועל הערכה עצמית אצל ילדים על ידי הכרה בחוזקות שלהם וטיפוחן. הגישה שמה לה למטרה להצית רגשות חיוביים וליצור תחושת רווחה אצל ילדים, לטפח פעולות גומלין חברתיות חיוביות ולבנות משמעויות חיוביות במצבים חברתיים.

יישום הפדגוגיה החיובית

היישום של הפדגוגיה החיובית מתמקד בממדים הרב-גוניים של פריחה ויישום תחומי רווחה ממוקדים. המסגרת "חיה, למד, הטמע" מוצגת על ידי נוריש ואחרים (Norrish et al., 2013) כגישה יעילה לשילוב חינוך חיובי בבתי הספר תוך שימת דגש על תפקידן של חוזקות אופי בטיפוח חוסן וצמיחה. על ידי הבנה ואימוץ פרקטיקות פדגוגיות חיוביות מחנכים יכולים ליצור סביבות למידה מעשירות התומכות ברווחת התלמידים ובהתפתחות החברתית, הרגשית והקוגניטיבית של ילדים והתורמות להצלחתם (Ranta et al., 2022). גישה זו תומכת בחיזוק חוזקות אישיות ובטיפוח חוסן וצמיחה. על פי גישה זו, להטמעת חינוך חיובי יש לפעול בשלוש רמות: לחיות את העקרונות, ללמד אותם באופן מפורש ולהטמיעם ברחבי קהילת הגן ובית הספר.

לחיות. חברי הצוות מוזמנים להשתתף בתוכניות הכשרה לשילוב עקרונות חינוך חיובי בחייהם האישיים ובעבודתם. יצירת קהילה המתרגלת זאת באמצעות קבוצות דיון ומועדון יומן מטפחת יישום אותנטי של חינוך חיובי.

ללמד. חינוך חיובי נלמד במפורש באמצעות תוכניות ואסטרטגיות שונות המכסות מגוון רחב של מיומנויות, ידע ודפוסי חשיבה המקדמים פריחה.

להטמיע. פרקטיקות משלימות ברחבי בית הספר משמשות להטמעת תרבות של רווחה. הן כוללות פעילויות ממוקדות חוזקות אישיות, כמו תצוגות הכרת תודה ופרויקטים המוקדשים למעשי חסד אקראיים.

מילות מפתח: פדגוגיה חיובית (חינוך חיובי), פסיכולוגיה חיובית, רווחה אישית, כישורי חיים, ילדות מוקדמת.

<https://doi.org/10.54301/QDAX3058>

פדגוגיה חיובית (המוכרת כאמצעי לחינוך חיובי) היא גישה חינוכית המשלבת את עקרונות הפסיכולוגיה החיובית בהקשרים חינוכיים (Green et al., 2011). היא משלבת פיתוח מיומנויות אקדמיות מסורתיות עם גישות המטפחות רווחה ובריאות נפשית. סליגמן (Seligman, 2011) מדגיש כי חינוך חיובי שואף לעודד צמיחה אישית, תרומה לזולת וחיים בהתאם לערכים של האדם, המוגדרות כפריחה אישית (Ryff & Singer, 2008). זאת על ידי שילוב של מדע הפסיכולוגיה החיובית עם שיטות הוראה מומלצות בשלביה השונים של מסגרות החינוך – החל מהגיל הרך ועד לבית הספר התיכון. עם זאת, יישום חינוך חיובי במסגרות החינוך מורכב ודורש שיקול דעת זהיר. וואייט (White, 2021) טוען כי אומנם פותחו תוכניות התערבות רבות באמצעות פסיכולוגיה חיובית כדי לתמוך ברווחת התלמידים, אך תפקידם של המורים בחינוך החיובי זכה לתשומת לב מועטה. לטענתו למחנכים יש משמעות רבה בהישגים של התלמידים, ולתרגול המקצועי של המורים יש תפקיד מכריע ביישום החינוך החיובי ביעילות. כמו כן וואייט מצביע על כך שלחינוך החיובי חסרה עדיין מסגרת מושגית ברורה כדי להנחות מחנכים בתיאוריות וברפלקציה עצמית ביקורתית על הפרקטיקות שלהם ועל השפעתם על רווחת התלמידים (White, 2021).

פדגוגיה חיובית, ששורשיה בפסיכולוגיה חיובית, נועדה לקדם רווחה אישית וחיובית במסגרות חינוכיות. גנים ובתי ספר הם בסיס התפתחותי משמעותי עבור ילדים והם מציעים הזדמנויות לטיפוח רווחה וכישורי חיים חיוניים (Norrish et al., 2013). פדגוגיה חיובית על פי רנטה ואחרים (Ranta et al., 2022) שואפת לקדם צמיחה הוליסטית, התפתחות ורווחה בקרב ילדים תוך תמיכה בכישורי הלמידה שלהם ובכישוריהם החברתיים.

* ד"ר דפנה ארמוזה לוי סיימה לאחרונה דוקטורט באוניברסיטת קלוד-נאפוקה, רומניה. היא מרצה ומדריכה פדגוגית במכללה לחינוך ע"ש קיי בבאר שבע בתוכנית להסבת אקדמאים שח"ף ובתוכנית ההכשרה לגיל הרך. היא מרצה לגננות בהשתלמויות מטעם משרד החינוך בנושאים: פסיכולוגיה חיובית, למידה חברתית רגשית ופיתוח חוסן. היא גם מאמנת רגשית לילדים ונוער לפיתוח ביטחון עצמי, כישורים חברתיים והתמודדות עם אתגרים רגשיים. בעבר הייתה גננת כ-22 שנים, ובחלקן היא ניהלה גן ניסויי המיישם את עקרונות הפסיכולוגיה החיובית לילדים.

הוליסטית וברוחה כרוכה בטיפוח הרגלים ברי קיימא התומכים
בבריאות הפיזית והפסיכולוגית של התלמידים.

פדגוגיה חיובית בגיל הרך

רנטה ואחרים חקרו את הפדגוגיה החיובית בגיל הרך ומצאו
חמישה נושאים עיקריים המשפיעים על השאיפה לקידום רווחה,
רגשות חיוביים וחוויות למידה מוצלחות בקרב ילדים צעירים.
הנושאים הם יחסי מורה-ילד, חוויות חיוביות, תמיכה באוטונומיה
של ילדים, יחסי ילדים ויחסי מבוגרים (Ranta et al., 2022).

יחסי מורה-ילד. מערכת היחסים בין מורה לילד בחינוך לגיל
הרך היא בסיסית, והיא משפיעה באופן משמעותי על חוויות
הלמידה של הילד. אינטראקציות חיוביות בין מורים לילדים
מגבירות את המעורבות והמוטיבציה ללמידה (Bethere et al.,
2014). קשר חזק בין מורה לילד מטפח את רווחת הילדים, את
השתתפותם בפעילויות וכן התפתחות ארוכת טווח (Pietarinen
et al., 2014). משוב חיובי ממורים משפר את התפיסה העצמית
של הילדים כלומדים ומגביר את הביטחון והעניין שלהם בלמידה
(Määttä & Uusiauti, 2012). נוסף לכך, יחסי מורה-ילד קרובים
משפיעים לטובה על הרווחה הכללית של כל קבוצת הילדים
(Furrer & Skinner, 2003).

חוויות חיוביות. חוויות הלמידה של ילד מעוצבות על ידי שילוב
עדי תוכנית הלימודים בגיל הרך בפעילויות. הרגשות וההתנהגות
של ילדים מושפעים מהאופן שבו הסביבה מגיבה למעשיהם
(Brown et al., 2009). מתן משימות המתאימות להתפתחות
והמעוררות רגשות חיוביים מדי יום חיוני כדי שילדים יחוו חוויות
חיוביות. תכנון גמיש המתייחס לצרכים ולאינטרסים של הפרט
מבטיח השגת יעדים ארוכי טווח (Pekrun et al., 2009). סביבת
חינוך לגיל הרך איכותית מתחשבת בצרכים ובאינטרסים של
הילדים ויוצרת מסגרת הוליסטית ומטפחת.

תמיכה באוטונומיה של ילדים. שיטות הוראה התומכות
באוטונומיה של ילדים מגבירות את ההערכה העצמית והמחויבות
שלהם לפעילויות למידה. העצמת ילדים על ידי התחשבות
בדעותיהם ועל ידי מתן אפשרות להשפיע על פעילויות מגבירה
את המוטיבציה שלהם ללמוד (Dupont et al., 2014). על
המורים להתבונן בפעולות הילדים ולהבין את צורכיהם תוך
התחשבות בכישורים ובחוזקות שלהם (Ranta et al., 2022).
משחקיות בפעולות הוראה יכולה לתמוך אף יותר באוטונומיה
של ילדים במשימות פתרון בעיות.

מערכות יחסים של ילדים. הסביבה החברתית משפיעה באופן
משמעותי על רווחתם של הילדים. פדגוגיה חיובית מדגישה את
חשיבות הכישורים החברתיים והרגשיים של ילדים (Durlak et
al., 2011). קבוצת הגן היא לעיתים קרובות הקבוצה הראשונה
שאליה מצטרפים ילדים מחוץ למשפחותיהם. שם הם לומדים

למסגרות חינוכיות יש תפקיד מכריע בעיצוב התפתחותם של
ילדים צעירים ובהכנתם להסתגלות מוצלחת בחיים (Hamilton &
Hamilton, 2009). הן מציעות סביבות נגישות ויציבות להתערבויות
מקדמות רווחה אישית ובריאות נפשית (Bond et al., 2007).
נגישותן הנרחבת מאפשרת ליישם ביעילות התערבויות כאלו
בבתי הספר באופן נרחב ואוניברסלי (Short & Talley, 1997).

תחושת רווחה אישית ופריחה כרוכות בחוויות תכופות של
רגשות חיוביים, אושר וסיפוק בחיים (Seligman, 2011). מנקודת
מבט יודאימונית זה כרוך במימוש הפוטנציאל האישי והגשמת
המהות הפנימית של האדם (Deci & Ryan, 2008).

סליגמן מציע חמישה מרכיבים חיוניים לרווחה מיטבית: רגשות
חיוביים, מעורבות, מערכות יחסים, משמעות והישגים (Seligman,
2011). הממדים קשורים זה לזה, מהווים את הבסיס לפריחה
בבתי הספר וכוללים את רמות הפרט, הצוות, הכיתה והקהילה
הבית ספרית.

בתי ספר מתפקדים כסביבות מזינות של מצבים חברתיים
עקב הקשרים החזקים של צוות המורים בבית הספר, כמו
גם אקלים בית ספרי חיובי. אלו חיוניים לרווחת התלמידים
ולקידום בריאותם הנפשית (Chu et al., 2010). מכיוון שבתי
ספר משפיעים באופן משמעותי על בריאותם הפיזית והנפשית
של התלמידים, טיפוח תרבות רווחה בית ספרית הוא הכרחי.

חינוך חיובי מכיר בכך שבריאות הנפש משתרעת מעבר
להיעדר מחלות נפש (Suldo et al., 2011). לפיכך, קידום רווחה
אישית משלים את ההתפתחות הקוגניטיבית במקום להתחרות
בה, והוא תורם להצלחה ולצמיחה הכוללת של התלמידים.

מודל החינוך החיובי של נוריש ואחרים נשען על שישה תחומי
רווחה המהווים עמודי תווך וקשורים זה בזה: **רגשות חיוביים** –
קידום רגשות חיוביים, כגון שמחה, הכרת תודה, תקווה והשראה
היא יעד מרכזי (Norrish et al., 2013). התלמידים לומדים על
תיאוריית הבנייה וההרחבה (Fredrickson, 2001) כדי להבין
את החשיבות של רגשות חיוביים בהיבטים שונים של החיים.
מעורבות חיובית – יצירת הזדמנויות לפעילויות משמעותיות
מטפחת מעורבות ותחושת זרימה. התלמידים חוקרים את
החוזקות האישיות שלהם ומפתחים מסוגלות עצמית להתמודדות
עם אתגרים. **הישג חיובי** – דגש על פיתוח יכולת וביטחון
באמצעות הצבת יעדים והישגים משמעותיים. קידום חשיבה
וצמיחה באמצעות משוב המתמקד במאמץ ובהתמדה תומך
בחוסן של התלמידים. **מטרה חיובית** – עידוד התלמידים למצוא
משמעות במעשיהם ולעסוק בפעילויות המשרתות מטרה
גדולה יותר משפר את רווחתם הפסיכולוגית והפיזית. **מערכות
יחסים חיוביות** – טיפוח מיומנויות חברתיות ורגשיות המקדמות
מערכות יחסים חיוביות עם עצמך ועם אחרים חיוני לרווחת
התלמידים ולחוסנם. **בריאות חיובית** – התמקדות בבריאות

רפלקטיבי שהציע ברוקפילד (Brookfield, 2017) ושילוב חוזקות אופי (Peterson & Seligman, 2004). באמצעות שילוב של תרגול רפלקטיבי וחוזקות אופי מורים יכולים לשפר את התרגול המקצועי שלהם ולשפר את יעילותם בחינוך חיובי (White, 2021).

להלן ארבע העדשות של תרגול רפלקטיבי על פי ברוקפילד (Brookfield, 2017).

א) עדשה 1: עיני התלמידים שלנו. מורים צריכים להרהר ללא הרף על השפעת ההוראה שלהם על התלמידים. עדשה זו מדגישה הוראה ממוקדת תלמיד, חיפוש משוב אנונימי מתלמידים ופתיחות לשינויים על סמך משוב זה.

ב) עדשה 2: התפיסות של עמיתינו. מורים צריכים להיות פתוחים למשוב מעמיתיהם, לעסוק בדיאלוג תומך ומאתגר המעודד בחינת הנחות יסוד ובחינת נקודות מבט חדשות.

ג) עדשה 3: ניסיון אישי. מורים לומדים מנרטיבים אישיים וצריכים לשקף את המעורבות הרגשית שלהם בתהליך הלמידה. חקר רגעים של ניתוק או מעורבות יכול לספק תובנות חשובות לגבי היעילות של שיטות חינוך חיוביות.

ד) עדשה 4: תיאוריה. שילוב מסגרות תיאורטיות עוזר למורים לבטא ולהבין תופעות שהם צופים בכיתה, ולגשר על הפער בין חוויה להבנה מושגית.

גישות מרומזות בפדגוגיה חיובית משלימות תוכניות לימודים מפורשות על ידי התמקדות באופן שבו מורים מלמדים, ולא במה שהם מלמדים. על ידי שילוב עקרונות רווחה במקצועות אקדמיים מסורתיים ניתן להטמיע חינוך חיובי באופן מרומז בסביבת הכיתה. מחקרים הראו קשרים בין פדגוגיה של מורים לרווחת התלמידים תוך שימת דגש על המשמעות של הקשר בטיפוח רווחה (White, 2021). מורים שמודעים לחוזקות שלהם כפי שהגדירו פטרסון וסלינגמן (Peterson & Seligman, 2004) משפרים את יכולתם להשתמש בפדגוגיה חיובית בכיתתם תוך גילוי האמפתיה וההבנה שלהם לגבי החוזקות והצרכים של התלמידים. גם וואייט בדומה לרנטה ואחרים טוען כי מערכות יחסים חיוביות ויצירת סביבת גן מיטבית חיוניות לרווחת ילדים ולהצלחתם, והם יצרו את הסביבה הזו על ידי התערבויות שמאמנות מורים לשלב עקרונות רווחה בפרקטיקות ההוראה שלהם.

כך לפי וואייט פדגוגיה חיובית לא רק מועילה לתלמידים, אלא גם משנה את הלך הרוח והשפה של המורים לגבי תפקידם בבניית רווחת התלמידים. התערבויות פדגוגיות מעוררות שינוי מערכות בתוך בתי הספר על ידי מתן לגיטימציה לרווחה ומתן כלים למורים לשילוב עקרונות חינוך חיוביים. מורים דיווחו שהם מרגישים בטוחים יותר לנסות אסטרטגיות חדשות המבוססות

ליצור אינטראקציה עם בני גילם ולבנות מערכות יחסים. יחסים חיוביים בתוך הקבוצה מטפחים תחושת שייכות ומשפיעים על ההערכה העצמית ועל פיתוח המיומנויות החברתיות של ילדים (Wolke & Lereya, 2015). למורים תפקיד חיוני בהדרכת ילדים דרך מצבים חברתיים וקונפליקטים, והם עוזרים להם לפתח מיומנויות רגשיות וחברתיות החיוניות לעבודה קבוצתית.

יחסי מבוגרים הקשורים בסביבת הגן. למערכות יחסים חיוביות בין מבוגרים, כולל הצוות וההורים של הגן, יש השלכות משמעותיות על התנהגות הילדים (Ylitapio-Mentylä et al., 2012). רמות הלחץ של גננת יכולות להשפיע על איכות האינטראקציות עם ילדים ולהוביל לתסמינים פסיכוסומטיים ודיכאון אצל ילדים (Amo & Shanahan, 2014). חיזוק עבודת הצוות ושיתוף הפעולה החיובי עם ההורים חיוניים לתמיכה בהתפתחות הילדים ובלמידה שלהם. שיתוף פעולה פעיל בין הורים ומורים מטפח סביבת למידה תומכת לילדים.

מערכת היחסים בין הגננת והורי הגן היא מערכת יחסים חשובה, והיא משפיעה מאוד על אקלים הגן. מערכת יחסים זו היא מערכת יחסים מורכבת. מצד אחד ההורים יכולים לתמוך, לעודד וכן להשפיע על תהליכי הלמידה וההתפתחות של הילדים באופן חיובי, אך מצד שני הם יכולים להוות גורם מבקר, מתערב ומפריע. לפי עקרונות הפדגוגיה החיובית להורים מספר תפקידים: **תמיכה ועידוד:** ההורים יכולים לעודד ולתמוך בילדיהם בפיתוח יכולות רגשיות וחברתיות, להעניק להם ביטחון ולעזור להם להתמודד עם אתגרים רגשיים. כמו כן, להורים יש תפקיד גם בעידוד ובתמיכה בצוותים החינוכיים. **שיתוף פעולה עם צוות הגן:** ההורים יכולים להיות חלק מצוות הגן בקידום למידה רגשית חברתית על ידי השתתפות בפעילויות ובתוכניות המיועדות לכך. כמו כן הם יכולים להיות מעורבים ושותפים בקבלת החלטות הנוגעות לקידום נושאים אלו. **העברת ערכים ומודלים רגשיים חברתיים:** ההורים יכולים להיות מודלים חיוביים עבור ילדיהם ביצירת סביבה תומכת ומעודדת ובהעברת ערכים חברתיים ורגשיים חיוביים. שיתוף ההורים בתהליכי הלמידה וההתפתחות הרגשית חברתית מקנה לילדים תמיכה נוספת ומגביר את ההצלחה של התהליכים האלה (בנבנישתי ופרידמן, 2020).

קידום מיומנויות חינוך חיובי אצל מחנכים

עד כה הוצגה פדגוגיה חיובית לגבי קידום רווחתם של ילדים במסגרות חינוכיות, אך מה בדבר קידום מיומנויות פדגוגיה חיובית אצל המחנכים? וואייט (White, 2021) טוען כי פדגוגיה חיובית חייבת להעצים את המורים ולנצל את המומחיות והיחסים שלהם עם התלמידים. לפדגוגיה תפקיד מרכזי כ'מנוף השינוי' בבניית גישות חיוביות, בטיפוח רווחה וביצירת חוויות למידה משנות. הוא מציע מודל רעיוני לרפלקציה עצמית ביקורתית עבור מורים בחינוך חיובי תוך שימוש בארבע עדשות של תרגול

מודל תרגול רפלקטיבי מאפשר למורים ליצור חוויות למידה משנות ומעשירות, המטפחות את הצמיחה ההוליסטית של תלמידיהם.

כמו כן, בהקשר של חינוך וטיפול בילדות מוקדמת, פדגוגיה חיובית שואפת ליצור סביבות למידה מטפחות ומעשירות עבור לומדים צעירים. מחנכים יכולים ליישם בעילות שיטות פדגוגיות חיוביות על ידי התמקדות ביחסי מורה-ילד, מתן חוויות חיוביות, תמיכה באוטונומיה של ילדים וטיפול יחסי חיוביים בין ילדים, (Ranta et al., 2022).

המקורות

בנבנישתי, ר' ופרידמן, ט' (עורכים) (2020). טיפוח למידה רגשית חברתית במערכת החינוך – סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות. יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

ברג, א' (עורכת) (2017). צמיחה חופשית – בית הספר והגן כמרחב צמיחה לטיפוח חוזקות. משרד החינוך.

Bethere, D., Pavitola, L., & Ulmane-Ozolina, L. (2014). Importance of positive pedagogical relationship in the context of nowadays teacher education. *European Scientific Journal*, 1, 528–536.

Bond, L., Butler, H., Thomas, L., Carlin, J., Glover, S., Bowes, G., & Patton, G. (2007). Social and school connectedness in early secondary school as predictors of late teenage substance use, mental health, and academic outcomes. *Journal of Adolescent Health*, 40(4), 4, 357.e9 - 357.e18, <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2006.10.013>

Brookfield, S. D. (2017). *Becoming a critically reflective teacher*. John Wiley & Sons.

Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C., Neff, C., Schoppe-Sullivan, S. J., & Frosch, C. A. (2009). Young children's self-concepts: Associations with child temperament, mothers' and fathers' parenting, and triadic family interaction. *Merrill-Palmer Quarterly*, 55(2), 184-216. <https://doi.org/10.1353/mpq.0.0019>

Chu, P. S., Saucier, D. A., & Hafner, E. (2010). Meta-analysis of the relationships between social support and well-being in children and adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(6), 624-645. <http://dx.doi.org/10.1521/jscp.2010.29.6.624>

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Facilitating optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology*, 49, 1, 14–23.

Dupont, S., Galand, B., Nils, F., & Hospel, V. (2014). Social context, self-perceptions and student engagement: A SEM investigation of the self-system model of motivational development (SSMMD). *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 12, 1, 5-32.

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child development*, 82, 1, 405-432.

על פסיכולוגיה חיובית, ואלו הביאו ליחסים חזקים יותר בין תלמיד למורה, לתוצאות למידה טובות יותר ולשיפור האקלים בכיתה.

בפדגוגיה חיובית חוויות הצלחה הן המפתח לבניית הביטחון העצמי והאמון של התלמידים ביכולותיהם. על ידי הכשרת מחנכים להבחין בהצלחות קטנות ולחגוג אותן, התלמידים מפתחים חשיבה בעלת תושייה ואמונה בחוזקות שלהם. זה מאפשר להם להתמודד עם אתגרים בחוסן ובאופטימיות (White, 2021).

הטמעת פדגוגיה חיובית במוסדות חינוך בישראל הולכת ומתרחבת מתוך הבנה ושימת דגש על צמיחה רגשית, חוויית למידה חיובית, חשיבותה של סביבה לימודית תומכת, מכילה ומעצימה כבר מגיל צעיר ועד התיכון, במיוחד לאחר מגפת הקורונה שכפתה ריחוק חברתי. בנבנישתי ופרידמן (2020) מציינים במסמכם כמה עקרונות ליישום למידה חברתית רגשית במוסדות חינוך בישראל: (1) הטמעת למידה רגשית-חברתית כחלק מאורח החיים של בית הספר באופן המשולב בחיי היום-יום. (2) שילוב שיעור ייעודי לקידום למידה חברתית רגשית במערכת השעות. (3) שיתוף פעולה עם ההורים באופן מלא כחלק בלתי נפרד מהעשייה הלימודית. (4) הדרכה, ליווי, ייעוץ אישי ונגישות לחומרים למחנכים. (5) חשיבות ההתאמה התרבותית של התכנים והכלים לשלב ההתפתחות, לצרכים מיוחדים וכדומה. משרד החינוך הטמיע במספר מוסדות חינוך את התוכנית 'חוזקות בחינוך'. התוכנית מדגישה את הזיהוי והטיפוח של החוזקות האישיות והלימודיות של כל תלמיד וקידומן (ברג, 2017). המלצות אלו מציינות את חשיבותה של הטמעת הלמידה החברתית-רגשית במערכת החינוך באופן משולב ומתודולוגי של שיתוף פעולה בין כל גורמי החינוך כדי ליצור סביבת למידה תומכת ומעודדת לפיתוח יכולות רגשיות וחברתיות של התלמידים. אולם בדרך זו הדגש העיקרי בהטמעת העקרונות הוא כלפי התלמידים והלומדים ולא בהכשרת מורים ומחנכים.

לסיכום, פדגוגיה חיובית, כגישה טרנספורמטיבית לחינוך, מעצימה את המורים ומשפרת את רווחת התלמידים על ידי שילוב חוזקות אופי, למידה חברתית-רגשית ועקרונות פסיכולוגיה חיובית בתוכנית הלימודים (White, 2021). שילוב זה מטפח מערכות יחסים חיוביות, מעשיר את סביבות הגן ומספק לילדים חוויית למידה מטפחת ומעשירה (Ranta et al., 2022). למורים יש תפקיד חיוני בבניית חוויות הצלחה של התלמידים והעצמתם כך שיוכלו לשגשג הן מבחינה לימודית הן מבחינה רגשית. פדגוגיה חיובית מציעה דרך מבטיחה ליצירת שינוי חיובי בחינוך, לשגשוג התלמידים במאה ה-21 ולקידום רווחה כללית. כדי ליישם בהצלחה פדגוגיה חיובית נדרש בסיס חזק של תרגול רפלקטיבי. על ידי אימוץ ארבע העדשות של ברוקפילד ושילוב החוזקות לפי פטרסון וסליגמן מורים יכולים לעסוק ברפלקציה עצמית ביקורתית, להתפתח ללא הרף ולחדד את הפרקטיקה המקצועית שלהם כדי להשפיע לטובה על רווחת התלמידים.

- Suldo, S. M., Thalji, A., & Ferron, J. (2011). Longitudinal academic outcomes predicted by early adolescents' subjective well-being, psychopathology, and mental health status yielded from a dual factor model. *Journal of Positive Psychology, 6*(1), 17-30. <http://dx.doi.org/10.1080/17439760.2010.536774>
- White, M. A. (2021). Positive Professional practice: a strength-based reflective practice teaching model. In *The Palgrave Handbook of Positive Education* (pp. 165-204). Springer.
- Wolke, D., & Lereya, S. T. (2015). Long-term effects of bullying. *Archives of Disease in Childhood, 100*(9), 879-885. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2014-306667>
- Ylitapio-Mäntylä, O., Uusiautti, S., & Määttä, K. (2012). Critical viewpoint to early childhood education teachers' well-being at work. *Journal of Human Sciences, 9*(1), 458-483. <https://www.jhumansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2043>
- Furrer, C., & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology, 95*, 1, 148-162. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.95.1.148>
- Green, S., Oades, L., & Robinson, P. (2011). In *Psych The Bulletin of the Australian Psychological Society 33*, 2, 37-43.
- Hamilton, S., & Hamilton, M. (2009). The Transition to Adulthood: Challenges of poverty and structural lag. In R. Lerner & L. Steinberg (eds.), *Handbook of adolescent psychology* (3rd ed., pp. 492-526). John Wiley & Sons. <http://dx.doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy002015>
- Määttä, K., & Uusiautti, S. (2012). Pedagogical Authority and Pedagogical Love--Connected or Incompatible? *International Journal of Whole Schooling, 8*(1), 21-39.
- Melhuish, E. C., Ereky-Stevens, K., Petrogiannis, K., Ariescu, A., Penderi, E. & ... Leseman, P. (2015) *A Review of Research on the Effects of Early Childhood Education and Care (ECEC) upon Child Development*. CARE project; Curriculum Quality Analysis and Impact Review of European Early Childhood Education and Care (ECEC). <http://ecec-care.org/resources/publications/>.
- Norrish, J. M., Williams, P., O'Connor, M., & Robinson, J. (2013). An applied framework for positive education. *International Journal of Wellbeing, 3*(2), 147-161. <https://doi.org/10.5502/ijw.v3i2.2>
- Pekrun, R., Elliot, A. J., & Maier, M. A. (2009). Achievement goals and achievement emotions: Testing a model of their joint relations with academic performance. *Journal of Educational Psychology, 101*(1), 115-135.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification* (Vol. 1). Oxford University Press, 161-180.
- Pietarinen, J., Soini, T., & Pyhältö, K. (2014). Students' emotional and cognitive engagement as the determinants of well-being and achievement in school. *International Journal of Educational Research, 67*, 40-51. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2014.05.001>
- Ranta, S., Uusiautti, S., & Hyvärinen, S. (2022). The implementation of positive pedagogy in Finnish early childhood education and care: A quantitative survey of its practical elements. *Early Child Development and Care, 192*(3), 425-441. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1763979>
- Ryff, C., & Singer, B. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies, 9*(1), 13-39. <http://dx.doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0>
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. Simon and Schuster.
- Short, R. J., & Talley, R. C. (1997). Rethinking psychology and the schools: Implications of recent national policy. *American Psychologist, 52*(3), 234-240. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.52.3.234>